

suutena. Kuten Ameel toteaa, Helsingin kaupungin tärkeän rakennuttajakumppanin ajattelu edusti mielipidevaikuttamiseen tähdännyttä narratiivista suunnittelusta (*narrative of planning*), ei kaupunkisuunnitteluosaston varsinaista suunnittelunarratiivista (*narrative in planning*). Myös *Genre and metaphor in planning Jätkäsaari* -luku on kiinnostava, tosin hieman levoton monien toisiaan seuraavien narratiivisten analyysinäkökulmien kavalkadi. Luvun lopussa päädytään eräänlaisiin kirjallisuustutkijan policy-neuvoihin siitä, kuinka nykyisen Jätkäsaaren identiteettitarinan olisi voinut rakentaa toisin, alueeseen ja sen historiaan liittyviä erilaisia tarinamuotoisia ”menetettyjä mahdollisuuksia” hyödyntäen. Luvun parasta antia on analyysi siitä, kuinka 2000-luvun alun suunnitteluluonnoksissa vahvasti esillä ollut idea Jätkäsaaresta metaforisena ”Itämeren tyttärenä” ja ”naisten kaupunkina” tuli hyllytetyksi ja tarinallistamisen lähtökohdaksi otettiin maskuliininen ”jätkä”-nimiassosiaatio.

Ameel ei ole yksin näkemyksensä kanssa ”narratiivisesta käännteestä” (*narrative turn*) kaupunkisuunnittelussa. Takakannessa kirjan näkökulman hyödyllisyyttä kehuu suunnitteluteorian osallistavan ja kaupunkisuunnittelun pitkän linjan tutkijatahti Patsy Healey. Kuten Ameel itse mainitsee, helsinkiläisistä suunnitteluammattilaisista esimerkiksi kaupunkisuunnitteluosastoa vuosina 2000–2012 johtanut Tuomas Rajajärvi korosti, että ”kaupunkia tulisi ajatella tarinana” (s. 7). Länsisataman alueen projektijohtaja Timo Laitinen jopa tilasi Hannu Mäkelän romaanin *Hyvä jätkä* keskeiseksi osaksi Jätkäsaaren uudisalueen identiteetti- ja brändityötä.

Siltikin narratiivisella tutkimusotteella on myös rajoitteensa ja lukukokemusta rasittavat puolensa. Epäilen, että monille ei-humanistisilla aloilla koulutetuille kaupunkitutkijoille ja -eksperteille spesiaalikäsitteiden ja -analyysimallien vyörytys kirjassa on liian sanikkaa. Teoksessa sovelletut vaihtuvat narratologiset analyysityökalut liittyvät milloin kirjallisuuden lajityyppisiin ja näiden henkilöahmotyyppeihin, milloin taas metaforiin tai juonellistamiseen, ja niin edelleen. Vaihtelevat analyysinäkökulmat tuovat käsittelyyn poukkoilevuuden makua. Välillä tuntuu, että teoksen päätarkoitus olisi todistella narratologisen tutkimusotteen tärkeyttä mahdollisimman useasta näkökulmasta, ei kaupunkike-

hityksen ja -suunnittelun syvälinainen analyysi. Voisi myös väittää, että narratiivinen ote ikään kuin ”sisäsyn-tyisesti” painottaa markkinoinnillista näkökulmaa suunnitteluun. Esimerkiksi kaupunkisuunnittelun kytköksiä kaupunkipolitiikan muihin sektoreihin ja tavoitteisiin käsitellään kirjassa vain ohimennen. Myös sosiaalisen sekoittamisen tavoitteiden, maanarvo-odotusten ja monien muiden yhteiskuntatieteellisen kaupunkitutkimuksen tärkeiden tutkimusteemojen käsittely on Ameelin teoksessa kevyehköä (ks. Helsingin ranta-alueita koskien: esim. Haila 2005; Hyötyläinen & Haila 2018).

Itse luin Ameelin teosta suunnitellessani samaan aikaan opetusta poikkitieteelliselle ryhmälle kaupunkitutkimuksen ja -suunnittelun maisteriopiskelijoita. Aprikoin narratologisen kaupunkisuunnittelunäkökulman soveltuvuutta johdantokurssin materiaaliksi. Onko kirjan tulokulma liian spesifi, liian humanistinen, jopa hampaaton pureutumaan aikamme urbaaneihin ongelmiin ja kriiseihin? Päädyin ottamaan Ameelin tekstin osaksi kurssimateriaaleja. Varsin iso osa opiskelijoista inspiroitui kertomuksellisesta näkökulmasta suunnitteluun.

Narrative Turn in Urban Planning on nähdäkseni käyttökelpoinen teos osana kaupunkisuunnittelun opetusta ja akateemisena tiedonlähteenä ranta-alueiden kehittämisestä.

KIRJALLISUUS

- Haila, A. (2005) Kahvinpaahtaja kaupunkisuunnittelijana. Teoksessa Bäcklund, P. & Schulman, H. (toim.) *Suunnittelun kumppanuudet. Tapaus Vuosaari*, 28–48. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Hyötyläinen, M. & Haila, A. (2018) Entrepreneurial public real estate policy: The Case of Eiranranta, Helsinki. *Geoforum* 89, 137–144. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2017.04.001>
- Throgmorton, J. A. (1996) *Planning as persuasive storytelling*. University of Chicago Press, Chicago.
- Vahtikari, T., Ainiala, T., Kivilaakso, A., Olsson, P. & Savolainen, P. (2021; toim.) *Humanistinen kaupunkitutkimus*. Vastapaino, Tampere.

JANI VUOLTEENAHO

*Kaupunkitutkimuksen ja suunnittelun maisteriohjelma
Matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta &
Valtiotieteellinen tiedekunta,
Helsingin yliopisto*

Uusi teos avaa monia puolia Jenny Paulaharjusta ja konkretisoi arkistoaineistojen kerroksisuutta

PAULAHARJU, MAARIT (2022) *Jenny Paulaharju – Maankiertäjän perintö*, 227 s. SKS, Helsinki.

Oliko oululainen opettaja ja kansanperinteen kerääjä Jenny Paulaharju (1878–1966) edelläkävijä, sivuutettu ja varjoon jätetty, aiheetta valokeilaan nostettu vai kontrolloiva perhetyranni? Kaikkea tätä, kuten Marjut Paulaharjun kirjoittama uusi elämäkertateos osoittaa.

Jenny Paulaharjun merkitystä on nostettu esiin hänen puolisonsa, Samuli Paulaharjun (1875–1944) varjosta eri-

tyisesti 1980-luvulta alkaen. Nyt Marjut Paulaharju tekee sen poikkeuksellisen laajan aineiston ja erityisen position kautta: Samuli Paulaharju oli kirjoittajan isän isä, ja Jenny tämän puolisona isoäiti, joka pitkän elämänsä loppupuolella ehti tulla kirjoittajalle tutuksi, toisin kuin Samuli, joka kuoli jo 1944. Marjut Paulaharjun aineistona on ollut siis koko laaja biografinen suvun hallussa ollut aineisto, joka nyt tämän valtavan työn jälkeen on luovutettu SKS:lle, sekä tietenkin kaikki se suullisesti ja sanattomastikin välittynyt tieto, jota suvussa on ollut ja on.

Jennystä on kirjoitettu aiemminkin, esimerkiksi Aili Simojoki vuonna 1987, mutta tuoreen teoksen näkökulma on aivan uusi: se valaisee Jennyä ja tämän toimintaa yksityisessä ja julkisessa elämässä, niin hyvässä kuin pahassakin. Marjut Paulaharju toteaa esipuheessaan, ettei teos ole tarkoitettu tieteelliseksi teokseksi, mutta teos on kuitenkin varustettu laajalla lähdeluettelolla. Marjut Paulaharju nostaa valoon Jennyn ansiot niin kerääjänä kuin yhteiskunnallisena vaikuttajana, mutta päällimmäiseksi omassa lukukokemuksessani jäivät Jennyn jokseenkin hankalana näyttäytyvät ominaisuudet, jotka vaikuttavat arvioitavan teoksen perusteella olleen hyvin kontrolloivia. Kiinnitin niihin huomiota siksi, että olen 2000-luvun alkupuolelta saakka tutkinut sekä Jennyn laatimia että tämän vaikutuspiirissä syntyneitä aineistoja.

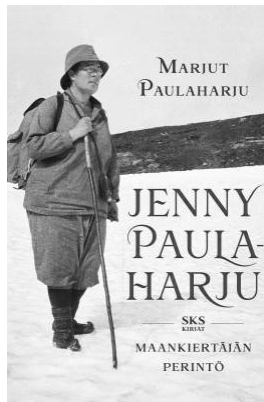
Vaikka haluaisi keskittyä teoksen keskushenkilöön, lienee syytä kerrata myös tämän puolison merkitystä eritoten arkistojen näkökulmasta, ja myös taustoittaa tätä Jennyn merkityksen kannalta. Samuli Paulaharju oli puukäsityönopettaja, kirjailija ja perinteenkerääjä, joka keräsi kirjoittaen, valokuvaten ja piirtäen valtavan ja monipuolisen aineiston Suomesta ja lähialueilta 1900-luvun alun vuosikymmeninä, kuolemaansa vuonna 1944 asti. Samuli Paulaharju oli naimisissa kahdeksantoista vuotta Kreetta-Liisa Isokorven kanssa, jonka kanssa sai viisi lasta. Kreetta-Liisa sairasteli paljon ja kuoli vuonna 1913. Samuli kihlautui Jennyn kanssa loppuvuodesta 1918 vielä Vienen heimosotaretkellä ollessaan, ja heidät vihittiin vuonna 1919. Vuodesta 1920 alkaen Jenny alkoi kulkea Samulin keruumatkoilla kesäisin ja talvet menivät aineistoja puhtaaksi kirjoittaessa. Samulin kuoltua Jenny jatkoi tätä puhtaaksikirjoitustyötä vielä ainakin 1950-luvulle saakka.

Katson Marjut Paulaharjun uutta teosta oman tutkimustustani näkökulmasta, ja huomioni kiinnittyy aivan erityisesti siihen, mitä se kertoo niistä aineistoista, joita itsekin olen eri vaiheissa tutkinut. Tein jo graduni Samuli Paulaharjun Anni Lehtosen kanssa tekemästä yhteistyöstä ja *Syntymä, lapsuus ja kuolema* -käsikirjoituksesta, ja väitöskirjassani tarkastelin heidän yhteistyötään ja perinneaineiston henkilökohtaisia ehtoja. Myöhemmin olen tutkinut Samulin vuoden 1918 kirjeaineistoa ja erityisesti sen poliittisia ulottuvuuksia. Jennyn uusi elämäkerta selittää kaikessa hätkähdyttävyydessään asioita, joihin olen mooneen otteeseen Samulin aineistoja kolutessani törmännyt.

Gradua tehdessäni luin Marjut Harjun laatimaa Samulin elämäkertaa (1989) ja ihmettelin, miksi Samuli oli polttanut kaiken kirjeenvaihdon ensimmäisen puolisonsa, Kreetta-Liisan kanssa. Myöhemmin, Samulin vuoden 1918 heimosotaretken kirjeitä ja myöhempää kirjeenvaihtoa tutkiessani panin merkille, että Jenny otti tässä aineistossa välittömästi avioliiton jälkeen perheen kirjeenvaihdon haltuunsa, ja tämän jälkeen Samulin omaa ääntä oli vaikea niistä löytää. Löysin tuota koelmaa läpi käydessäni myös ankaraa puuttumista jo aikuisten lasten elämään, ja perheen palvelijan, Fiian

elämä perheen rinnalla vaikutti varsin yksinäiseltä ja perheelle omistautuneelta kohtalolta. Fiia ei koskaan perustanut omaa perhettä, hänet haudattiin Paulaharjujen sukhautaan ja Jenny ja Paula Paulaharju hoitivat hänen perunkirjoituksensa.

Marjut Paulaharjun teoksessaan avaama Jennyn ja Samulin perhehistoria näyttää selittävän seikkoja, joihin olen ohimennen törmännyt tutkimani sirpaleisemman aineiston varassa. Nyt myös Marjut Paulaharjun teoksen aineistona käyttämä valtava aineisto on luovutettu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle. Ehdin vilkaista sitä ennen Paulaharjun käsillä olevan teoksen julkaisemista, ja esimerkiksi Fiian perunkirjoituspaperit tulivat siellä vastaan. Marjut Paulaharjun mukaan Jenny systemaattisesti kontrolloi sekä Fiian että perheen nuorimman lapsen Paulan perheen ulkopuolisia suhteita tai esti ne käytännössä kokonaan, ainakin jos oli kyse mahdollisista miessuhteista. Myös Samulia koskeva kontrollointi ja vaatuvuus näyttättyy yhtenä mahdollisena tekijänä Samulin moniaalla toistettuun riittämättömyyden kokemukseen. Väitöskirjani johdannossa olen jo sivumennen maininnut, että Samuli näytti erityisesti Jen-



nylle kirjoittamissaan kirjeissä potevan koulutuksen puutettaan (Seppä 2015: 55).

Marjut Paulaharju kritisoi alkuaan naisyhtymän piiristä nousutta tarvetta nostaa Jennyä aiheettomastikin esiin puolisonsa takaa. Pyrkimys johti Marjut Paulaharjun mukaan toisinaan harhaanjohtaviinkin ratkaisuihin, joita itsekin olen ihmetellyt mutta joiden alkuperästä en ole aiemmin tiennyt. Esimerkiksi Suomen Kansan Vanhojen Runojen verkkoversiossa kerääjätiotoihin oli merkitty aina Samulin ohella myös Jenny (tyyliin ”Jenny ja Samuli Paulaharju”), vaikka Jenny tuli Samulin mukana kerääjäksi vasta heidän avioiduttuaan vuonna 1919. Toki tämänkin jälkeen Samuli teki keruutyötään toisinaan yksinkin. Tämä on aiheuttanut toisinaan päänvaivaa tutkijalle, joka on koettanut selvittää keruumatkoja ja kerättyjä aineistoja, kun joka ikisen tallennetun runon kerääjänä ovat molemmat. Tämä merkintä on Marjut Paulaharjun mukaan nyt oikaistu.

Sinänsä Paulaharjujen yhteisten keräelmien suhteen luovuttajat ovat sangen tarkasti pyrkineet myös merkitsemään, mikä on Jennyn, mikä Samulin tallentamaa aineista, vaikka kokonaiset keräelmät vuoden 1919 jälkeen on monelta osin merkitty molempien nimiin. Identifiointi on siis luultavasti mahdollista, eri asia on, onko se kenenkään tehtävissä. Näiden keruuaineistojen paneutunut läpikäynti voisi olla sangen työläs tehtävä.

Jennyn osuus Paulaharjujen kansanperinteen keruutyössä näyttättyy Marjut Paulaharjun mukaan merkittävänä, mutta Samulin kirjallisessa tuotannossa pienempänä. Jennyn oma kirjallinen tuotanto oli myös jokseenkin laajaa: hän kirjoitti matkakuvauksia, esseitä ja pakinoita *Kaikuun*, *Kotiliiteen*, *Kansan kuvalehteen* sekä satunnaisesti moniin muihin aikakaus- ja sanomalehtiin.

Minulle Marjut Paulaharjun teoksessaan suorittamassa Jennyn ja Samulin aineistojen monikerroksisen konstruktion purkutyössä konkretisoituu arkistoaineistoihin aina liittyvä kysymys niiden muodostumisen eh-

doista. Miksi arkistossa on juuri tämä käsillä oleva aineisto, mitä on jätetty pois, mitä tulkintaa on tapahtunut puhtaaksikirjoittaessa, millaisia suhteita eri vaiheissa aineistoa käsitelleillä ihmisillä on ollut aineistoon? Kaikki tämä ja vielä paljon muutakin vaikuttaa siihen, mitä tutkija käsiinsä saa, ja usein on varsin tavallista, ettei tutkija tule tietämään näistä asioista paljoakaan. Voidaan myös pohtia, mitä aineisto kertoo, ja millaisten ehtojen varassa vaikkipa kirjeen kirjoittaja itse on toiminut ja kenelle kirje on kirjoitettu. Jenny näyttää ainakin muokanneen esimerkiksi Samulin kirjeitä puhtaaksikirjoittaessaan niitä arkistoa varten, ja tämän osoittaminen on kiinnostavaa. Arkistoaineistot eivät ole ilman inhimillistä ja sidonnaista toimijuutta arkistoissa odottamassa tulkitsijaansa, vaan niiden olemassaolo on jo lukuisien valintojen ja tulkintojen tulos.

Voimme avata nyt tarkasteltavan elämäkertateoksen näkökulmaa miettimällä myös tutkimaani Samuli ja Jenny Paulaharjun kirjekokoelmaa, joka koostuu lähinnä Samuli Paulaharjun kirjoittamista kirjeistä. Kokoelman on koonnut aikanaan Samulin hyvä ystävä Martti Haavio, joka pyysi Samulin perheeltä ja ystäviltä tämän kirjoittamia kirjeitä lainaan kirjekokoelman muodostamiseksi. Haaviolla oli saatekirjeiden perusteella mielessä jonkinlaisen elämäkerran laatiminen. Haavion kokoomista kirjeistä laadittiin editoitu kokoelma, jonka Leena Koivu puhtaaksikirjoitti. Perhe ja lähimmäiset ovat jo tässä vaiheessa voineet valita haluamansa kirjeet arkistoa varten, minkä jälkeen ne kirjoitettiin olennaisin osin puhtaaksi.

Olen itse osin tämän kerroksellisuuden kautta katsonut, että esimerkiksi vihapuheeksi katsottava raaka puhe vuoden 1918 heimosodan aikaisissa kirjeissä on ollut sekä perheen että akateemisen lähimpiin hyväksymää, sillä 1950-luvulla kokoelmaa koottaessa ne olisi ollut mahdollista jättää pois (Seppä 2022). Rakastetun

kerääjän kuva tuntui muuttuvan rajusti näiden huolettomien tappamispuheiden myötä, ja kirjeaineistoja tutkitessa eettinen näkökulma on välttämätön. Tässä tapauksessa oli melko selvää, että nämä puheet toki hätkähdyttivät Paulaharjun omia lapsia, mutta olivat poliittisesti jaettu mielipiteitä sisällissodan jälkeisessä valkoisessa Suomessa, jota tämän lähimpi työssä ja yksityiselämässä pääosin edusti. Marjut Paulaharjun Jennyn piirtämä kuva vahvistaa myös tämän vahvan poliittisen kannan, joka sisälsi myös Jennyn osalta Lapuan liikkeen kannatuksen ja IKL:n jäsenyyden.

Marjut Paulaharjun teos myös konkretisoi ja tekee näkyväksi tämän arkistoaineistojen kerroksisuuden ja osoittaa esimerkiksi, millä tavoin Samulin kirjeaineistot ovat muuttuneet Jennyn editoidessa niitä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle luovutettaviksi Samulin kuoleman jälkeen. Arkistoaineistot ovat aina täynnä henkilökohtaisia ehtoja ja vaikuttimia, tietoista ja tiedostamatonta muuntelua sekä sattumia, virheitä ja kaotamia.

KIRJALLISUUS

- Harju, M. (1989) *Samuli Paulaharju – Ruijanrannan reppuherra*. SKS, Helsinki.
- Seppä, T. (2022) Heimous, mieheys ja toiseus. Samuli Paulaharju koillisella rintamalla 1918. Teoksessa Kullaa, R., Lahati, J. & Lakomäki, S. (toim.) *Kolonialismi Suomen rajaseuduilla*. Gaudeamus, Helsinki.
- Seppä, T. (2015) Kohtaamisia menneen kanssa. Tutkimus kansanrunousaineistojen keruusta ja myöhemmistä tulkinnoista. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Simojoki, A. (1987) *Jenny Paulaharju Samulin rinnalla*. Kustannuskiila, Kuopio.

TIINA SEPPÄ

*Karjalan tutkimuslaitos,
Itä-Suomen yliopisto*

Koulu geopolitiikan polttopisteessä

KINNUNEN, TOMMI (2022) *Pimeät kuut*, 287 s. WSOY, Helsinki.

On vuosi 1947. Puolilaho sodassa polttamatta jäänyt salaisrakenteinen parakki toimittaa koulun virkaa. Sisällä haisee homeelta, liitutaulu kupruilee. Elna Suorajärvi, kuusikymppinen opettaja soudattaa itsensä uudelle työpaikalleen tietämien taipaleiden taakse jonnekin lähelle itärajaa. Lappi on poltettu ja jälleenrakennus käynnissä. Materiaaleista on kuitenkin pulaa ja uuden koulurakennuksen työmaaltakin katoavat rakennusmateriaalit kyläläisten omiin tarpeisiin. Lukijat kutsutaan seuraamaan parakkikoulun arkea yhden lukuvuoden verran.

Tommi Kinnusen viides romaani *Pimeät kuut* punoo auki tarinaa sotatraumojen siirtymisestä ja kertoo koulusta geopolitiikan polttopisteessä. Kirjailijan oman isotäidin opettajanpäiväkirjoista ja muista aikalaisdokumenteista sekä kuusamolaisen jälleenrakennusajan opettajien haastatteluista ammentaen romaani tuo näkyväksi

niitä haasteita, joita sota jättää jälkeensä niin koulutuksen materiaaliin mahdollisuuksiin kuin ihmismieleen. Kinnunen laittaa lukijansa miettimään, minkälaista on olla lapsi, jolla ei ole muistoja sodattomasta ajasta ja pistää pohtimaan, millaisia aikuisia näistä lapsista kasvaa.

Romaanin suurinta antia ovatkin ne näkökulmat, joita se avaa kouluihin ja lasten arkeen sodan runnomalla maaperällä Pohjois-Suomen syrjäisillä rajaseuduilla. Näin ollen Kinnunen jatkaa aiemmissa teoksissaan tutuksi tullutta Koillismaan ja Lapin maisemien kuvausta. Jo edellisessä romaanissaan *Ei kertonut katuvansa* (2020) Kinnunen toi esiin aiemmin kertomatta jääneitä näkökulmia sotaan kirjoittaessaan esiin naisten näkökulmaa, ja *Pimeät kuut* jatkaa tästä kurkistaessaan itärajan syrjäisen koulun, opettajan ja oppilaiden mielenmaisemaan:

[– –] omat taistelunsa näilläkin lapsilla on takana. Jokaisella kaikuu mielessä vielä tykkien kumu ja